VESTIGII DACICE DE PE CURSUL MIJLOCIU AL MUREŞULUI

Liviu Mărghitan

Săpături arheologice recent efectuate de Muzeul Judeţean Hunedoara-Deva pe Valea Mureşului hunedorean au documentat, pe ambele părţi ale acestui rîu, pe care izvoare literare antice îl menţionează în Dacia[1], vestigii dacice neatestate pînă în prezent. Recentele descoperiri, împreună cu fondul vechi de materiale dacice din preajma anticului Maris, în majoritate ieşite întîmplător la iveală[2], oferă un plus consistent de mărturii concrete ce atestă prezenţa intensă, activă şi îndelungată a autohtonilor daci pe aceste meleaguri. Considerabila sporire numerică şi calitativă a vestigiilor dacice de pe Mureşul mijlociu reprezintă o punte de legătură, pe care cercetări viitoare o vor amplifica, între nucleul dacic din jurul Sarmizegetusei Regia şi aşezările dacice din cîmpia Aradului. Grupul de localităţi în care s-a documentat de curînd prezenţa dacilor pune în evidenţă, cu argumente noi, faptul că pe valea Mureşului continuitatea aşezărilor cît şi unitatea culturală a populaţiei dace a fost o realitate. Investigaţiile extinse pe un areal ce depăşeşte lungimea de 70 km, cercetările fiind în curs de desfăşurare, au dat deja la iveală urme arheologice ce permit de pe acum să întrevedem că meleagurile mureşene aveau şi în epoca dacică un rol cel puţin egal cu acela pe care l-au deţinut în perioada romană.

Vasta cîmpie dintre Vinţul de Jos şi Orăştie străbătută de meandrele Mureşului, putem afirma, că este încinsă de un veritabil colier de urme dacice. Prezente în zona de interferenţă a zonei de şes cu dealurile ce flanchează valea Mureşului, aceste vestigii înconjoară cîmpul de pe ambele maluri ale rîului. În partea de sud avem cunoscutele tezaure şi obiecte de podoabă de argint din Săliştea (Cioara)[3], Vaidei[4], Orăştioara de

[1] H e r o d o t, *Istorii*, IV, 48; S t r a b o n, *Geografia*, VII, 3, 13 (c. 304); *Istoria României*, Bucureşti, 1960, I, p. 262; I. I. R u s s u, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, 1967, p. 111.

[2] Tezaure de obiecte de argint şi piese de podoabă dacice, monede dacice, greceşti şi romane republicane, ceramică dacică, etc. au fost publicate în diferite reviste apărute în decursul a patru decenii.

[3] V. P î r v a n, *Getica*, Bucureşti, 1926, p. 531—533, 535—536, 538, 559, 622—623, 785; L. M ă r g h i t a n, *Tezaurul de podoabe dacice de argint de la Săliştea*, Studii şi cercetări de istorie veche, 1969, 2 tom. 20, p. 315—327.

[4] D. P o p e s c u, *Objets de parure geto-daces en argent*, Dacia, VII—VIII, 1937—1940, p. 202.

Sus[5] şi Orăştie[6]. Grupul de obiecte de artă se întregeşte cu urmele arheologice de pe dealul Cetate situat la mică distanţă de confluenţa apei Cugirului cu Mureşul. Acest vîrf, necercetat încă în mod sistematic, a oferit pe lîngă fragmentele ceramice dacice[7], numeric de loc neglijabile, un tezaur de monede de argint de tipul Hunedoara[8] şi un alt grup de tetradrahme[9] din care s-au recuperat de la cei ce au găsit tezaurul numai 9 piese. Alte două monede de argint de tipul Hunedoara, după un inventar muzeal din secolul trecut, ar fi fost descoperite într-un loc neprecizat de pe raza oraşului Orăştie[10]. Pe malul de nord, alături de tezaurul de podoabe de argint de la Sărăcsău[11], colierele din acelaşi metal de la Inuri[12] şi Vinţul de Jos[13], pe dealul Piatra cu Stînjeni din Inuri, o săpătură ocazională a dat la iveală ceramică dacică[14] şi un tezaur de monede de argint romane republicane[15]. Pe aceeaşi parte de rîu, în vecinătatea Germisarei[16], tezaurul de monede de tip Hunedoara aflat la Bozeş[17] şi urmele de locuire semnalate pe Cetăţeaua, vîrf situat în partea de sud a satului Ardeu[18] evidenţiază o prezenţă mai pregnantă a dacilor în aceste locuri, completînd cu noi elemente ştirile pe care ni le transmite Ptolemeu. Materialele semnalate pînă de curînd în mod sporadic pe dealul Cetăţeaua se completează, pe lîngă ceramica lucrată cu mîna, cu o cantitate însemnată de fragmente ceramice, vase de lut produse cu roata (Fig. 1) ajunse la muzeul din Orăştie. Inventarului de obiecte de lut li se adaugă o pafta (aplică?) de argint ornată cu motive animaliere, brăţări de bronz de factură celtică şi o nicovală pentru bijutier, confecţionată de asemenea din bronz[19]. Variatul grup de vestigii de epocă dacică pe Cetăţeaua confirmă faptul că vîrful calcaros ce domină drumul spre Mureş a fost utilizat ca punct de observare, şi la nevoie de baraj, pe

---

[5] M. Roska, *Repertoriu arheologic pentru Transilvania*, Cluj, I, 1942, p. 22, nr. 80.

[6] D. Popescu, *op. cit.*, p. 200.

[7] M. Neda, *Urme vechi din Cugir*, Revista Istorică Română, X, 1940, p. 385—386; Oct. Floca. *Tezaurul monetar de la Cugir*, Studii şi cercetări numismatice, II, 1958, p. 106—107.

[8] *Contribuţii numismatice*, Archaeologiai Értesitő, III, 1870, p. 89; V. Pîrvan, *op. cit.*, p. 601, 716; M. Roska, *op. cit.* p. 144, nr. 332.

[9] Oct. Floca, *op. cit.*, *loc. cit.*

[10] V. Mihalyi de Apşa, *Cercularîu*, Lugoj, 1888, nr. 1396, p. 127.

[11] Oct. Floca, *Contribuţii la cunoaşterea tezaurelor de argint dacice. Tezaurele de la Sărăcsău şi Seica Mică*, Bucureşti, 1956, p. 7—18.

[12] M. Roska, *op. cit.*, p. 47, nr. 177.

[13] *Idem*, p. 22, nr. 80.

[14] Oct. Floca, *Un nou tezaur monetar şi o nouă aşezare străveche pe teritoriul regiunii Hunedoara. Contribuţii la cunoaşterea regiunii Hunedoara*, III, 1956, p. 11—17, fig. 1—7.

[15] Idem, p. 38.

[16] I. I. Russu, *op. cit.*, p. 108.

[17] T. Bălan, *Tezaurul de monede dacice de la Bozeş*, Sargetia, IV, 1966, p. 52.

[18] Idem, p. 53.

[19] Prin grija tov. Valeriu Todea şi Nicolae Adam o însemnată parte a materialelor arheologice de la Ardeu au ajuns în colecţia muzeului din Orăştie.

FIG. 1. ARDEU — FRUCTIERĂ DIN PASTĂ CENUŞIE

artera de circulaţie de pe pîrîul Madei, ce lega, traversînd valea Mureşului în apropierea Germisarei, cetatea de reşedinţă a dacilor cu ţinutul bogat în metale nobile din părţile Zlatnei.

La sud de Mureş, două locuri în care s-au descoperit podoabe de argint atestă prezenţa dacilor în intervalul cuprins între Orăştie şi Deva. Un tezaur de podoabe dacice e atestat la Nădăştie[20] localitate situată aproape de vărsarea în Mureş a Streiului. Aproximativ la nouă km spre vest, dintr-un loc neprecizat de pe cuprinsul municipiului Hunedoara, există o brăţară de argint lucrată în stilul specific artei toreutice dacice[21].

Apropierea de Mureş a şirului de dealuri ce formează extremitatea de nord a masivului Poiana Rusca face ca prezenţa dacilor să urmeze mai strîns cursul rîului. Unul din aceste vîrfuri care a furnizat felurite dovezi materiale produse de daci este Dealul Cetăţii din Deva. De aici s-au scos la iveală în diverse săpături ocazionale vase de provizii, de tip sac, fragmente de recipiente ornamentale cu brîuri alveolare şi unelte de fier[22]. Investigaţii recente, prilejuite de lucrările de consolidare a cetăţii medievale au avut ca rezultat atestarea ceramicei dacice chiar pe terasa superioară a dealului. În ambianţă cu fragmentele de vase cu brîuri alveolate au apărut toarte şi părţi de ceşti dacice, categorie de recipiente neatestată pînă acum pe Dealul Cetăţii[23] (Pl. I).

Cercetarea sistematică a unui cuptor pentru ars vase[24], documentat pe vatra oraşului, reprezintă cea mai elocventă dovadă a prezenţei dacilor la Deva. Existenţa acestei instalaţii e consecinţa faptului că popularea acestor meleaguri era suficient de intensă pentru a determina clădirea

---

[20] M. Roska, *op. cit.*, p. 109, nr. 92.

[21] Idem, p. 110, nr. 73.

[22] Oct. Floca, *Urme dacice pe dealul cetăţii Deva, Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, Bucureşti, 1960, p. 209, fig. 5—12.

[23] I. P. Albu, *Noi descoperiri pe dealul cetăţii Deva, Apulum*, VIII, (sub tipar).

[24] Oct. Floca, *Harta arheologică a municipiului Deva, Sargetia*, VI, 1969, p. 20.

unor cuptoare pentru ars ceramică cu o capacitate de producţie relativ mare. Cerinţele locale de vase erau deci suficiente pentru ca o asemenea instalaţie să fie într-adevăr necesară şi în acelaş timp rentabilă.

Lucrările agricole de pe Dealul Paiului, au dat la iveală cu ani în urmă un vas bitronconic de lut ars. Referirile bibliografice referitoare la această cană caracteristică îndeosebi secolului I î.e.n. menţionează că recipientul ar fi conţinut un tezaur de monede republicane romane[25]. Vestigiile numismatice din zona Devei sînt însă şi mai numeroase. Pădurea Bejan e locul în care s-a aflat un tezaur de piese de argint emise de oraşele Dyrrhachium şi Apollonia, depuse împreună cu monede romane din perioada republicii. De pe dealul Colţ e atestat încă un tezaur monetar[26] avînd o compoziţie asemănătoare cu cel de pe Dealul Paiului.

Dacă la Deva, deşi urmele sînt numeroase, din cauza extinderii oraşului contemporan nu sînt posibile săpături mai ample care să documenteze o complexă aşezare dacică, o cercetare s-a efectuat pe vîrful Piatra Coziei (cota 686). Făcînd parte din acelaşi grup montan cu Dealul Cetăţii, înălţimea cu pante abrupte Piatra Coziei domină spre vest pînă către Ilia întreaga vale a Mureşului. Pe mai multe terase situate pe coasta de est şi sud a dealului au fost dezvelite în cursul a două campanii de săpături o gamă foarte variată de materiale arheologice dacice. Secţiunile trasate au dus la colecţionarea unui apreciabil număr de vase întregibile de o amplă varietate de forme, dimensiuni şi mod de ornamentare. Ceşti dacice cu una sau două toarte, unele ornamentate cu motive florale reliefate, chiupuri, vase borcan, fructiere lucrate la roată, sînt prezente pe fiecare terasă. Sînt frecvente recipientele de mari dimensiuni confecţionate îndeosebi la roată, ornamentele cu linii în val incizate şi fructierele cu picior înalt, lucrate din pastă de culoare gri. Cîteva fragmente de vase se relevă de restul ceramicii purtînd urme de pictură. Pe o buză de tavă se disting linii albe dispuse radial, iar pe un fragment din pastă fină, de culoare roşie, sînt trasate linii roşii şi cenuşii. În asociere cu ceramica s-au descoperit obiecte de fier între care predomină cuiele şi piroanele cu capul aplatizat, cuţitele cu lamă curbă, vîrfuri şi călcîie de lance, vîrfuri de săgeţi, o brăţară de fier cu extremităţile înfăşurate pe bară şi o balanţă (Planşa II). Chirpiciul cu urme de bîrne, cuiele şi cenuşa admit prezumţia că locuinţele aşezării erau construite din lemn. Cărbunii şi cenuşa de pe terase (Fig. 2) cît şi un fragment de cupă cu picior, ars pînă la vitrifiere, provin în urma unui puternic incendiu care a încheiat existenţa aşezării. Ceramica de pe vîrful Piatra Coziei îşi găseşte numeroase analogii tipologice şi de ornamentaţie în cadrul materialelor similare din cadrul aşezărilor dacice datînd din secolul I î.e.n. — I e.n. Prin faptul că nu s-au găsit ziduri de piatră, importanţa aşezării a cărei pronunţat caracter civil se îmbină cu rolul de punct de observaţie nu este diminuată. Dealul izolat, cu pante greu de urcat chiar fără amenajări speciale, a putut să fie utilizat în scopul arătat în condiţii mulţumitoare. Referitor la durata în timp a aşezării de la Cozia lipsa

---

25 *Ibidem.*

26 I d e m, p. 21; M. R o s k a, *op. cit.*, p. 67, nr. 36.

FIG. 2. PIATRA COZIEI — VATRĂ DE FOC

materialelor de factură romană cît şi puternicul incendiu care se pare că a distrus-o definitiv ne conduc spre unul din tragicele episoade ale luptelor pentru supunerea dacilor de către romani încheiate în primul deceniu al secolului II e.n.[27].

Dacă în săpăturile de pe vîrful Piatra Coziei nu s-au găsit monede, o descoperire prilejuită de lucrările agricole a confirmat prezenţa unei piese numismatice în această zonă. În satul Cirjiţi, situat pe drumul dintre Cristur şi Cozia, s-a găsit o monedă schifată de tipul Hunedoara, confecţionată din bronz (Fig. 3). Aversul poartă acelaş chip stilizat de pe monedele locale de argint, iar reversul din cauza excesivei eroziuni este dificil de identificat.

O poziţie la fel de dominantă pe valea Mureşului ca aceea pe care o are Piatra Coziei, o deţine la 10 km vest de acest vîrf, dealul Măgura. Pe platoul superior al acestei înălţimi din preajma Iliei, escavaţiile unei cariere de piatră au dus la descoperirea unui nivel de locuire dacic. O parte a vestigiilor

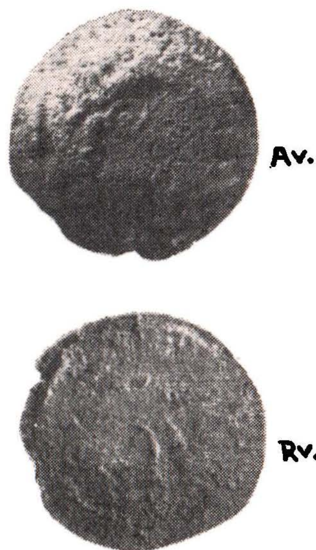

FIG. 3. CÎRJIŢI — MONEDĂ DE BRONZ

[27] M. Valea, L. Mărghitan, *Aşezarea dacică de la Cozia-Deva, Sargetia*, VI, 1969, p. 47—53.

FIG. 4. BRETEA MUREȘANĂ — VAS DE PROVIZII

din acest punct și cele din teritoriul înconjurător au ajuns în colecțiile muzeului din Deva. Se păstrează urme ale unor vetre de foc, chirpici cu urme de lemn fasonat și nefasonat[28]. Ceramica se caracterizează prin motivele ornamentale compuse din brîuri alveolare[29], decor aplicat și pe un vas de provizii aflat la Bretea Mureșană[30] localitate de la poalele Măgurei (Fig. 4). Buza unei fructiere confecționată din pastă de calitate superioară, de culoare gri[31], gen de recipient atestat în complexele dacice datate în secolele I î.e.n. și I e.n. constituie un indiciu de datare cel puțin pentru o parte a ceramicii din această așezare. Tot spre această încadrare cronologică conduc și toartele de cești dacice împreună cu părți din vase tronconice și bitronconice[32]. Varietatea și numărul mare al urmelor de cultură materială descoperite pe dealul Măgura atestă cu claritate existența unei așezări destul de întinse, pe care cercetări anterioare, ipotetic o identificau cu Singidava[33].

Situată la vest de Ilia, așezarea fortificată dacică de la Cîmpuri Surduc deține o poziție cheie în fața pasului Dobrei, poartă de trecere din Banat pe valea Mureșului. Aici vestigiile dacice sînt amplasate în două puncte situate la circa 1 km unul de altul. Pe platoul de la Mănăstire era o fortificație din zid de piatră, iar pe vîrful Cetățeaua, de pe care se zărește dealul Măgura, se găsea un punct de observație dependent de cetatea mare. Fortificația principală din locul La Mănăstire consta dintr-un zid ce urma în general marginile platoului, închizînd o suprafață ovală (37 × 22 m). La piciorul peretelui masiv din blocuri de piatră nefasonate, era un strat gros de chirpici ce acoperă o fîșie lată de 6—7 m. Masiva fîșie de lipitură, ce se subțiază treptat pe măsură ce se îndepărtează de baza de piatră, dovedește că zidul de la o înălțime oarecare era din lemn și pămînt. Interiorul fortificației avea in mai multe locuri vetre de foc în jurul cărora se găseau din abundență felurite fragmente ceramice de factură dacică, oase de animale, unelte și arme de fier, ș.a.[34].

---

28 Inedite. Inventarul muzeului Deva, nr. 4985—4990; 11176—11178.

29 Idem, nr. 11148—11150.

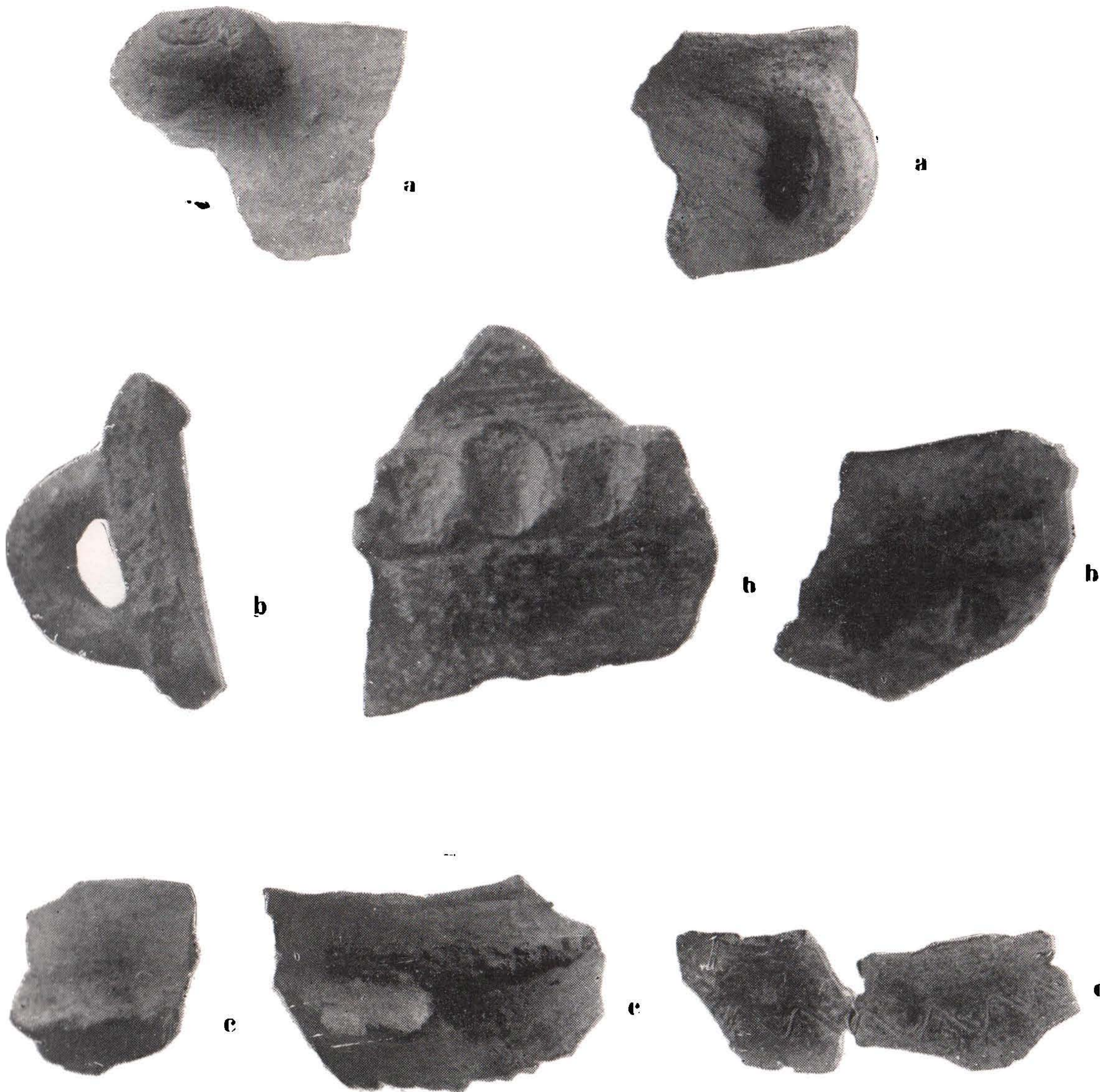
30 Idem, nr. 4962.

31 Idem, nr. 11147.

32 Idem, nr. 11150, 11179.

33 C. Daicoviciu, *La Transilvanie dans l'antiquité*, București, 1945, p. 56, nota 1; N. Gostar, *Singidunum și Singidava, Studii și cercetări de istorie veche*, 2, an. IX, 1958, p. 417 și nota 1.

34 M. Valea, L. Mărghitan, *Așezarea dacică de la Cîmpuri Surduc, Sargetia*, IV, 1966, p. 66—67.

PLANȘA I. *DEVA*

a) FRAGMENTE CERAMICE PROVENITE DE PE DEALUL CETĂȚII
b) FRAGMENTE DE VASE LUCRATE FĂRĂ ROATA OLARULUI — COMPLEXUL AGRICOLE DE EPOCĂ ROMANĂ
c) FRAGMENTE DE VASE AFLATE ÎN PREAJMA CUPTORULUI DACIC

PLANȘA II. *PIATRA COZIEI*

a) FRAGMENTE DE VASE DE PROVIZII LUCRATE LA ROATĂ
b) VAS BORCAN LUCRAT LA MÎNĂ
c) FRUCTIERĂ DIN PASTĂ CENUȘIE
d) CANĂ BITRONCONICĂ
e) FRAGMENT PICTAT
f) TOARTE „ȘTAMPILATE"
g) FRAGMENTE DE CEȘTI
h) FRAGMENTE DE VASE LUCRATE LA MÎNĂ

PLANŞA III. *CÎMPURI — SURDUC*

a) TOARTE DE CEŞTI
b) TOPOR DE FIER
c) FRAGMENTE DE VASE DE PROVIZII
d) CANĂ BITRONCONICĂ

Materialele de pe vîrful Cetățeaua, deși mai puține datorită dimensiunii reduse a terenului (25 m în diametru) sînt concludente în privința încadrării lor tipologice și cronologice. Ceramica constă din cești dacice de diverse dimensiuni, căni bitronconice cu o toartă, vase borcan ornate cu brîuri de alveole, fragmente de recipiente mari pentru provizii. Aici s-au descoperit și două drahme emise de orașele Dyrrhachium și Apollonia ce se adaugă exemplarelor similare aflate aici cu multe decenii în urmă, din care o singură piesă a ajuns la muzeul din Deva[35]. Existența așezării dacice fortificată de la Cîmpuri Surduc se pare că a fost curmată brusc printr-un violent incendiu în cursul secolului I î.e.n.[36]. Nu este exclus însă ca viitoare cercetări în această zonă neepuizată arheologic să scoată la lumină urme de cultură materială dacice ulterioare mijlocului celui din urmă veac de dinaintea erei noastre.

Malul stîng al Mureșului se remarcă prin două tezaure monetare compuse din monede anterioare pătrunderii romanilor în părțile nord-dunărene. Din satul Răduleşti, învecinat Dobrei, provine un grup de monede schifate de tipul Hunedoara[37]. Din localitatea Tisa sînt menționate 50 de tetradrahme thasiene, 19 drahme din Apollonia și 37 ale orașului Dyrrhachium, 837 denari romani consulari; 11 imperiali și două „imitații barbare“[38], probabil monede de tipul Hunedoara.

Șirul urmelor dacice se continuă și pe cursul inferior al Mureșului dovedind aceiași gamă bogată și diversificată de materiale. În vecinătatea județului Hunedoara sînt tezaurul monetar compus din piese de tip hunedorean, de la Temeșești[39] și fibulele de argint specific dacice descoperite la Vărădia de Mureș[40]. Părțile arădene, pînă la marea așezare de la Pecica, prezumtiva Ziridava[41], au dat pînă în stadiul actual al cercetărilor, numai pe terenul ce poate fi considerat ca vale a Mureșului mai mult de douăzeci de puncte cu vestigii dacice[42]. Ele documentează persistența autohtonilor daci începînd cu secolul III î.e.n. pînă în cel de al patrulea veac al erei noastre[43].

Spre aceiași periodizare ce acoperă o durată de timp de mai multe sute de ani ne îndrumă și vestigiile dacice de pe cuprinsul Mureșului hunedorean. Cu toate că în urma cuceririi celei mai mari părți a teritoriului Daciei de către romani, din secolul II e.n. marile așezări dacice încetează, nu dispar însă și materialele arheologice, îndeosebi ceramica,

---

35 M. Roska, *op. cit.*, p. 123, nr. 119.

36 M. Valea, L. Mărghitan, *Așezarea dacică de la Cîmpuri Surduc, Sargetia* IV, 1966, p. 72.

37 Oct. Floca, *Monnaies „daciques“ du type Hunedoara*, Dacia, XI—XII, 1945—1947, p. 89 și urm.

38 I. Marțian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal, Bistrița*, 1920, p. 39, nr. 688.

39 K. Pink, în *Dissertationes Pannonicae*, II, 15, Budapesta, 1939, p. 73; B. Mitrea, în *Ephemeris Daco-Romana*, X, Roma, 1934, p. 48 și urm.

40 *Orvos Természettudományi Értesitő*, XII, Cluj, 1887, p. 56—57, nr. 36.

41 I. H. Crișan, *Ziridava, Apulum*, V, 1965, p. 127—134.

42 E. Dörner, *Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădan*, Arad, 1968, p. 6—11, 14—15.

43 Idem, p. 13 și 23.

de factură dacică. Săpături efectuate de curînd au atestat fragmente de vase dace în complexul agricol roman dezvelit la Deva şi în cadrul aşezării romane Micia[44].

Recentele descoperiri de aşezări amplasate pe vîrfurile dealurilor ce domină împrejurimile, cele mai multe cu legătură vizuală între ele, fac viabilă remarca lui Florus[45], *Daci montibus inhaerent,* şi pentru aria hunedoreană de pe Mureş. Vîrfurile greu accesible ca Cetăţeaua din hotarul Ardeului, Dealul Cetăţii din Deva, Piatra Coziei, Măgura, Cetăţeaua din Cîmpuri — Surduc, erau cu siguranţă aşezări civile dar aveau şi rolul de puncte de observare şi transmitere a veştilor spre centrul dacic din munţii Orăştiei. Aşezările de pe terasele superioare ale dealurilor ce urmează spre vest de Deva, cursul Mureşului, pot fi socotite ca puncte de observare periferice adiacente acelui amplu sistem defensiv construit şi coordonat după un plan unitar conceput de o putere centrală stăpînă pe vaste resurse de oameni şi material[46]. Tezaurele de monede şi de obiecte de podoabă de argint în majoritate se pare că au fost ascunse de posesorii lor în vremuri de restrişte. Numai aşa poate fi explicat faptul că cele mai multe dintre ele nu s-au găsit în interiorul aşezărilor ci în locuri în care orice alte urme de locuire lipsesc. Această categorie de descoperiri constituie referiri indirecte la numeroasele frămîntări de ordin social politic din sînul societăţii dacice ce se găsea în ultimele veacuri ale erei vechi pe calea unificării într-un stat propriu, eveniment consemnat şi în izvoare literare ale vremii"[47].

Este firesc ca o arteră naturală de circulaţie atît de importantă amplasată pe un teren de mare fertilitate, cu o populaţie numeroasă, să nu fi rămas în afara unor evenimente atît de complexe. Numărul mereu în creştere a vestigiilor dacice situate pe valea Mureşului, databile in perioada de ascensiune a societăţii autohtone, de asemenea nu trebuie să surprindă, deoarece o arie teritorială ce constituia suportul agricol pentru aşezările atît de dense din Munţii Orăştiei[48] trebuia să fie intens populată, existînd o nevoie permanentă de lucrători agricoli. Materialele arheologice prezente în cantităţi mai mult decît apreciabile, cît şi diversitatea lor, situate pe terase apropiate unele de altele, în unele cazuri acoperind întreg platoul superior al dealului susţin existenţa unor adevărate sate compacte[49] şi în zona hunedoreană ce nu e inclusă direct nucleului dacic din jurul Grădiştei de Munte. Chirpiciul în asociere cu vetrele de foc şi cuiele de fier de diferite dimensiuni atestă că aşezările recent scoase la iveală se compunea din case de lemn, materie primă existentă din abundenţă în această regiune.

---

[44] Oct. Floca, *Harta arheologică a municipiului Deva,* Sargetia, VI, 1969, p. 20, fig. 14; Materiale inedite păstrate în colecţia Muzeului Judeţean Hunedoara — Deva.

[45] Florus, II, 28 (IV, 12), 18 *(Bellum dacicum).*

[46] *Istoria României,* I, p. 279.

[47] Strabon, *Geografia,* VII, 3, 11.

[48] H. Daicoviciu, *Însemnări despre Dacia* (XXIII), Dacii la Sesiunea muzeelor, *Steaua* 7 (234), Cluj, 1969, p. 67.

[49] H. Daicoviciu. *Addenda la „Aşezările dacice din Munţii Orăştiei",* Acta Musei Napocensis, I, Cluj, 1964, p. 123.

Grupul de aşezări dacice cercetate în ultimele campanii arheologice constituie după cum o confirmă îndeosebi ceramica, noi verigi ale grupului de sate dacice ce coborau spre Mureş[50] şi adăugăm noi localităţi ce urmau valea acestui rîu. Cifric urmele dace de pe Marisus şi văile afluenţilor săi, depăşesc cu mult şi avem toate motivele să întrevedem că ele vor spori, cele cîteva aşezări dacice consemnate pe cuprinsul actualului judeţ Hunedoara de scriitorii antici. Documentarea mai multor aşezări aproape identice ca dimensiuni amplasate pe ambele maluri ale Mureşului, recomandă încercării de a localiza Singidava un plus de prudenţă. Numai extinderea şi intensificarea investigaţiilor arheologice de-a lungul apei ce străbate de la est la vest ţinutul Hunedoarei vor fi în măsură să dea răspuns diversităţii de aspecte pe care le relevă, fără a le lămuri pe deplin, rezultatele obţinute în ultimul deceniu de cercetătorii muzeului din Deva.

VESTIGES DACES DÉCOUVERTS SUR LE COURS MOYEN DU MUREŞ

RÉSUMÉ

Au cours de plusieurs décennies, on a mis au jour dans la zone de Hunedoara riveraine du Mureş — le plus souvent fortuitement — un nombre considérable de trésors de monnaies et d'objets daces. On connaît ainsi les objets de parure ouvragés en argent dans le style spécifique de la toreutique dace mis au jour à Săliştea, Vaidei, Orăştioara, Orăştie, Sărăcsău, Inuri, Nădăştia, Hunedoara et Vărădia de Mureş, ainsi que les trésors monétaires et les monnaies isolées, daces ou de la république romaine, découverts à Inuri, Cugir, Bozeş, Orăştie, Deva, Cîmpuri-Surduc, Tisa et Temeşeşti.

Les fouilles archéologiques et les recherches de surface pratiquées dernièrement dans cette zone par le Musée de Deva ont fait connaître de nouveaux établissements daces, riches en matériaux archéologiques d'une grande variété typologique. Ainsi, on a déterminé l'existence d'établissements sur la colline de Cetăţeaua du village d'Ardeu, sur l'emplacement de la ville de Deva et sur les sommets de Piatra Coziei, Măgura et Cîmpuri-Surduc.

La vestiges daces du cours moyen du Mureş font la liaison entre les établissements de la plaine d'Arad et les citadelles daces groupées autour de Sarmizegetusa Regia. Les récentes découvertes révèlent l'existence dans la valée du Mureş d'un nombre d'établissements qui dépasse de loin les données transmises par les sources littéraires antiques, attestant l'intensité de l'habitat des autochtones daces sur le cours moyen de cette rivière.

[50] Ibidem.